

Simoncsics Péter

Egyéniség és professzionalizmus

Lotz Jánosról és Weöres Sándorról

Kosztolányi Dezső és József Attila kapcsán

1. Képzeliük el, milyen perspektívái lehettek egy falun nevelődött parasztgyereknek a múlt század 20-as éveinek közepén. Iránymutatónak adódik elsőként az évszázados, sőt évezredes hagyomány, hogy „parasztnak paraszt legyen (maradjon) a gyereke is”. És ha máshoz is van tehetsége mint a földműveléshez? Akkor is! Már az ritka kivételnek számított, ha fölsőbb iskolába küldték. Igényesebb, az orruknál messzebb látó gazdák gyerekeiket az akkori középosztály számára alapított polgári iskolába adták, ami szinte szakításszámba ment a hagyományos paraszti étellel, amennyiben a gyerek távolabb került a szülői háztól, rendszerint a közeli kisebb-nagyobb városba, s így elszakadt a gazdaságtól, ahol pedig használni tudták volna már 12 éves korától fogva, s ahogy szokás szerint használták is. A polgári iskola amellet, hogy társadalmi rangot jelentett, mindekelőtt műveltségbeli színvonal-emelkedést ígért, többek között azzal, hogy bevezette diákjait az urbanizáció világába (modern higiénia, közigazgatási ismeretek, könyvelés, piaci ismeretek, banki tranzakciók stb.), ezt követték a gazdafiúknál különböző mezőgazdasági („aranykalászos”) tanfolyamok, melyek végeztével visszatértek szüleik gazdaságába, amelyet nagyjából 20 éves korukra – legalább elméletben – készek voltak a korábbinál magasabb színvonalon vezetni. Kitérő: az általános hadkötelezettség ugyan fönállott, de Lotz János korosztályát még talán nem hívták be katonai szolgálatra, mert betartották a trianoni szerződésben előírt, a hadsereg létszáma vonatkozó korlátozást. A későbbi korosztályokat azonban már igen. A katonaviseltség pedig bizonyos értelemben az „érettség”, az önálló életvitelre, gazdálkodóknál a gazdaság vezetésére való alkalmasság mércéje is volt. Ennek megfelelően mondhatjuk, hogy egy gazdafiú nagyjából 23–25 éves korára lett, lehetett teljesen kész arra, hogy szülei gazdaságát vezesse, hogy a „maga ura lehessen”. Talán ezzel a nemzedékeken keresztül hagyományozódott időbeosztással magyarázható, hogy Lotz János is pontosan ekkorra lett „kész ember”, bölcsészdoktor, illetve készült el élete nagy művével, a *Das ungarische Sprachsystem*mel.

Lotz János szülei világlátott emberek voltak, megjárták Amerikát, ahol fiuk született is. Mindez jele annak, hogy vállalkozóbb szelleműek voltak még a főntebb jellemzett gazdák-nál is, ami megmutatkozott abban, hogy kimagaslóan értelmes fiukat tanítója javaslatára hajlandók voltak a Somogyvámostól „messzinek” számító bonyhádi gimnáziumba adni, mert akkoriban a felekezethez tartozás a mainál erősebb kötelék volt, s evangélikus gimnáziumot közelebb nem találtak. Nemcsak a gimnázium volt messze, hanem időben távoli volt az az életpálya is, amivel egy gimnáziumi érettségi „kecsegtetett”, ami akkoriban csak

---

„Kedvcsináló” előadás a Lotz János Nyári Diákegyetem 2009. augusztusi előadásait tartalmazó kötet-hez a Deák téri Evangélikus Iskola és Gimnázium könyvtárában 2010. március 11-én

a reménybeli egyetemi tanulmányok „előszobáját” jelentette, és kétségtelen társadalmi presztízse ellenére önmagában semmiféle egzisztenciális garanciát nem ígért. Hogy utána mi következhetett, az Lotz Mártonék perspektívájából, Somogyvámosról alig volt látható. Pedig már mögöttük volt egy nagy vállalkozásuk kudarca, hisz Amerikából szinte üres kézzel tértek haza. És mégis: János fiukat elküldték a bonyhádi gimnáziumba, akinek élet-pályája igazolta merész döntésüket: Lotz János – a magyar és az egyetemes nyelvészetnek vezérlő csillaga lett.

A gimnáziumban végig kitűnő és kitűnően érettségizett Lotz Jánost tanárai, elsősorban osztályfőnöke, magyar- és latintanára, Hajas Béla javaslatára fölvtették az Eötvös Collegiumba, ami eldöntötte jövőjét, hogy középiskolai tanár lesz. Abban az időben, a 20-as évek végén ez biztos kenyérnek, sőt tekintélyes társadalmi rangnak számított, szüleinek sem kellett aggódnia tovább jövője miatt. Annál kevésbé, mert kitűnő tanulmányi előmenetelének köszönhetően továbbra is tandíjmentes volt az ország leghíresebb felsőfokú tanintézetében, a budapesti Pázmány Péter Tudományegyetem mellett szatellitaként működő Eötvös Collegiumban. Választása és motivációja, hogy nyelveket, németet és angolt tanul majd az egyetemen, szinte egyenesen következett családi háttéréből, „Ungardeutsch” és „amerikás magyar” eredetéből. Így németül már tudott „von Haus aus”, az angolt viszont, amerikai születése ellenére, tanulnia kellett, hiszen kisgyermekkorában, Amerikában laktuk idején otthon csak németül és magyarul beszéltek, iskoláit meg már idehaza, az I. világháború után a többségében magyar nyelvűvé lett Somogyvámoson kezdte el. A nyelvek miatt választotta tehát a bölcsészetet, de hogy voltaképpen mi is a – tágabb értelemben vett – filológia vagy a – szűkebb értelemben vett – nyelvészet, azzal csak az egyetemen és a Collegiumban találkozott, hiszen korábban, gimnazista korában filológiával vagy nyelvészettel nem is találkozhatott, mert a nyelvészet vagy a filológia, ellentétben a nyelvtannal (nyelvvel, nyelvekkel), nem tartozott a tananyagba, ahogy voltaképpen ma sem tartozik. Nyelvvel, magyar vagy idegen nyelvvel föltehetően magyar- és latintanárának, Hajas Bélának az óráin került intenzív kapcsolatba. Ezek az órákon, amint későbbi pályája tanúsítja, rendkívül kiterjedt és alapos irodalmi műveltséget szerzett, később pedig, egyetemistaként Kosztolányi Dezső magántitkáráként került közvetlen kapcsolatba az élő magyar irodalommal.

2. Lotz János pályájának párhuzamaként adódik, sőt – bizonyos személyes (elsősorban Kosztolányi Dezsőhöz fűződő) kapcsolatok és helyszínek miatt (mindketten a pécsi Erzsébet Egyetemen doktoráltak a 30-as évek végén) – egyenesen ide kívánczik a vele egy évben született Weöres Sándor (1913–1989) pályaválasztása. Weöres Sándor is falusi gyerekként indult az életnek, mint egy Vas megyei földbirtokos és gazdálkodó, kvietált katonatiszt egyetlen fia. A nemesi-polgári otthon, a falusi értelmiség kulturális igényei, különös tekintettel az evangélikus lelkész jól megválogatott könyvtárára, jelentették azt a műveltséget, amelynek talaján nevelkedett a magányos, gyenge fizikumú gyerek, s ezért lett a nyilvános iskolából az otthon biztonságába menekített magántanuló, miután megjárt több iskolát a Dunántúl Csöngéhez közelebb, vagy éppen távolabb eső városaiban, Szombathelyen¹, Pápán és Győrben is. Ebből a viszonylag hányattatott kora ifjúságból

---

1 Szombathely

*Életem a régi reállal lekvittelt
ehelyütt öt évet. De két tanár pikkelt,
azt mondták, nem érek egy rossz huszas nikkelt
s elüldöztek engem, a lézengő rittert.*
(Weöres I: 479)

is következik, hogy az ő falu életén túlterjedő nyelvi láthatárát a könyvek, az irodalom jelentették. Weöres Sándor úgy szocializálódott, hogy nála a nyelv – irodalom, s az irodalom – nyelv is volt. Egyik interjújában elmondta, hogy a vers, verscsinálás mégsem otthonuk könyvtárszobájában kísérte meg, hanem a mezőn, ahová gazdálkodó apja sokszor kivitte – követ szedni. Kövek gyűjtögetése közben, unaloműzéséppen, meg hogy tevékenységébe valamilyen rendszert vigyen, rigmusokat faragott, melyek később olyan soraiban bukkannak föl mint „*A kő-béka lassan ment...*” vagy „*Szók: kavicsok; függő és lengő mondatok*” (Weöres 1986 I.: 356, ill. II.: 589.). Földbirtokos nemesi (középosztálybeli) család gyermekeként bizonyára korán megtanult ausztriai nevelőnőitől németül, vagy ha svájciak voltak, esetleg még franciául is, bár az ily módon szerzett nyelvismeret megfelelő nyelvi környezet és benne való forgolódás nélkül elsorvad, illetve a tudat alá süllyed, amint valószínűleg az ő esetében is történt, ahogy fent említett hányattatott iskolai pályafutásából következtetni lehet. Míg Lotz Jánost robusztus alkata és életkörülményei arra ösztökélték, hogy környezetéből kiemelkedő eminens diák, vezéregység, „sub auspiciis gubernatoris doctor” legyen, akit kollégiumi társai és barátai *Caesar*nak hívtak, Weöres Sándor egész életében megmaradt magányos, visszahúzódó, „magánakvaló” embernek. A szegényparaszti családból jövő Lotz Jánosnak láthatóan kellett kiválónak lennie mindenben és mindenkor, hogy tandíjmentes legyen, hogy áttörhesse a társadalmi korlátokat, s tehetségéhez méltó küzdőtérre léphessen. Weöres Sándort ettől a versengő léttől megóvta családjának státusza, de neki sem volt könnyű a hagyomány szabta körből való kitörés, noha korán rátalált „hivatására”, a költészetre. Sőt némi túlzással azt lehet mondani, hogy – talán gyermekkori magányossága miatt – soha ki sem is szakadt abból a verbális zsenialitásból, ami úgyszólván az egész emberi nem sajátja nagyjából az iskoláskor kezdetéig. A nemesi-nemzeti műveltség hagyományos értékrendjének csúcán, ezt máig érezhetni, az irodalom és művelői, a költők és az írók állottak. Nem meglepő tehát, hogy az ebbe a hagyományba beleszületett Weöres Sándor korán kezdett verseket írni, 15 éves korában 1928 szeptemberében négy versét közli az *Erő* című ifjúsági lap, amelynek ekkor véletlenül (?) Karácsony Sándor a szerkesztője. Az egyiket – az *Öregek* címűt – Kodály Zoltán meg is zenésíti.² Nem késik az írófejedelem, Kosztolányi Dezső elismerése sem. „*Te, drága csodagyermek, úgy játszol nyelvünk zongoráján, mint kevesen*” írja 1929. szeptember 7-én a 16 éves Weöres Sándornak. Ezzel szemben az ezen a hagyományon kívülről jövő Lotz Jánosnak az iskolai tananyag felől, az évezredes hagyományú latintanítás és -tanulás rendszeres nyelvtana felől kellett megközelíteni a nyelvi világot, amellet természetesen, hogy a tananyag részé volt az irodalmi műveltség is. Summa summarum: Weöres Sándor neveltetésében kevéssé, Lotz Jánoséban viszont nagyon erőteljesen benne volt az iskolában tanított nyelvtani kategorizálás és a nyelvek analitikus megközelítése. Továbbá: Weöres

---

2 Kitérő: *Erő*nek nevezni egy ifjúsági lapot meglehetősen szokatlannak tűnhet manapság, különösen, ha visszatekintünk kiadásának korára, a XX. századra, amelynek legfőbb „gyengesége” az „erő” kultusza volt. Gondoljunk a náci „impozáns” éjszakai erődemonstrációira, a moszkvai Vörös tér hasonlóan „impozáns” katonai parádéira tankokkal, rakétákkal, talpat odaverő marsokkal, és aztán gondoljunk a lebombázott Coventryre, Drezdára, Hirosimára, az 1945-ben és 1956-ban a kiégett budapesti házakra, 1968-ban a Prágába bevonuló tankokra és így tovább, azaz arra, hogy hova is vezetett az erőnek ez az eszeveszett kultusza. Nem, nem ez az erő, hanem sokkal inkább az ifjúságnak a jövő méhében rejtő potenciája az: „*Légy egy fűszálon a pici él, / s nagyobb leszel a világ tengelyénél*” (József Attila: *Nem én kiáltok*, 1925). Ilyennek ígérkezett már korán Weöres Sándor és – hozzáteszem – Lotz János is. Ez a címválasztás arra mutat, hogy a XX. század elején még voltak olyan nevelők, akik tisztán látták a nevelés mibenlétét, az ifjúság természetét és jelentőségét. Van abban valami sorsszerű, hogy Karácsony Sándor neve éppen ezzel a folyóirattal és ezzel a címmel forrott össze, holott a folyóiratot címevel együtt szerkesztőként ő csak örökölte, de nem ő találta ki.

tényleges nyelvi világa – német nevelőnők ide, francia nevelőnők oda – magyar volt és irodalmi, Lotz viszont születésétől fogva kétnyelvű, német és magyar, és gyakorlati.

3. Lotz János, miután bejárta a Magyarországon bejárható oktatási rendszer összes stációját és a legmagasabb fokon elsajátította a módszeres gondolkodás mesterségét, 23 évesen külföldre, Svédországba került, ahol szembesülnie kellett egyik anyanyelvével, a magyarral, amelynek tanáraként működött – éppen abból a szempontból, hogy miként tegye megközelíthetővé idegenek számára. Tanulmányaiból azt szűrte le, hogy az első látásra kaotikusnak tűnő vizsgálati tárgy, legyen az történelem, nyelv, élő vagy élettelen természet, akármilyen mögött vagy alatt valamilyen rendszernek kell lennie. Kutató tudósi alapállásából kiinduló törekvése az volt, hogy eljusson az érzékelhető káoszról a megérthető rendig. Élete fő művével, magnum opusával, a Stockholmban 1939-ben kiadott *Das ungarische Sprachsystem*mel 26 éves korára már kész volt, amelyhez aztán élete végéig vissza-visszatért. Ez a makacs jobbító törekvés nagyon jellemzi az ő küzdelmes útját a mindennapok káoszából egy időn kívül álló rendezettebb világ felé. Egész oeuvre-jében föllelhető ez a tendencia, amelyet nyelvi vonatkozásban a szabályos és kivételes jelenségek ellentétében lehet megragadni. Lotz János egyforma érdeklődéssel viseltetett a szabályos, és ezért kiszámítható formák és a kiszámíthatatlan kivételek iránt. A nyelvben ezek ellentéte és aránya különösen fontos: a szabályosságok ugyanis lehetővé teszik a nyelv egészének átláthatóvá tételét, s általa egy koherens szabályrendszer, grammatika összeállítását ld. az analógiák, az ismétlődő minták példáját, ami viszont a kivételeket illeti – minthogy a szabályosokhoz képest ezeknek van információtöbblete –, ők teszik életszerűvé, ők tartják életben a nyelvi rendszert. Mitikussá növelve az összevissza felszín és a rendezett mélység ellentétét, és a görögökre gondolva mondhatjuk, hogy a kihívás, ami nyelvtanítóként érte, a káosz és kozmosz ellentétében mutatkozott. A görög *κόσμος* egyik jelentése a 'rend, rendezettség' mellett – tőle nem függetlenül – az 'ékekesség, dísz' is. Jelképes ereje van annak is, hogy a nyelvi rendezettség példájául elemzésének tárgyát éppen József Attila 1923-ban írott szonettkoszorújában, *A Kozmosz énekében* találta meg. A II. világháborúig ez volt a magyar költészetben írott egyetlen szonettkoszorú, és azóta is csak néhány ilyen alkotás született. A szonettkoszorú az európai kultúra görögökét és rómaiakét követő harmadik virágkorának, az itáliai reneszánsznak a poétikai alakzata, amelynek szabályait Lotz első intrádára a következőképpen adja meg:

„I. A szonettkoszorú tizenöt szonett sorozata, amelynek kompozíciós szabályai a következők:

(a) Az első tizenhárom szonett utolsó sora megismétlődik a következő szonett első soraként, és a tizennegyedik szonett utolsó sora azonos az első szonett első sorával;

(b) Az utolsó szonett (az ún. mesterszonett) az előző tizenegy szonett – a szonettek sorrendjében összeállított – kezdősoraiból áll. Ez a szonettkoszorú leírásának szokásos módja.

II. De a mesterszonettet is lehet a leírás alapjának tekinteni (ez a megközelítés a mesterszonettnek a mű egészében betöltött központi szerepét hangsúlyozza):

(a) Egy-itt mesterszonettnek nevezett – szonett minden sorához egy másik szonett (alapszonett) kapcsolódik, s ezek a mesterszonett sorainak sorrendjében megelőzik a mesterszonettet.

(b) Az alapszonettek közti összekötő kapocs az, hogy mindegyikük első sora a megelőző utolsó sorának ismétlése. Az első szonett első sora azonos a tizennegyedik szonett utolsó sorával, s így kör alakban kapcsolódnak össze.” (Lotz 1976: 258–259). Lotz János tanulmánya, amelyet egy barátjával, Dóczi Györggyel közösen készített népművészeti ihletésű ábra egészít ki (ld. a színes mellékletet), a matematikai logikát alkalmazva írja le a verstani alakzatok és a magyar népművészet motívumaiból gonddal válogatott díszes mintázat közti „izomorfizmust”. Az 1965-ben készült tanulmányt és a benne közölt színes ábrát nézve négy dolgot emlelek ki: (1) hogy a verstani alakzatoknak vizuálisan megfeleltetett ábra „fordítás”, s

amint Lotz János említi: „Ilyen modell lehetne akár egy zenemű is”; (2) hogy e verstani alakzatok megfelelőiül népművészeti mintákat választott barátjával együtt Lotz János, abban kimondatlanul benne van honvágya, hazája iránti szeretete; (3) a mintázatban a „kozmosz sajátosan magyar képe” tárul elénk, aminek mélységes jelképisége a nyelvre vonatkozólag az, hogy minden nyelv – külön univerzum, vagy másképpen: az univerzum, a kozmosz az ember számára csak a maga nyelvén, a maga nyelvein keresztül tárul föl (Sapir-Whorf hipotézis), ahogy a mesterszonett mondja:

*Külön világot alkotok magam.
Kerengő bolygó friss humussza lelkem,
S szépségfák állnak illatokkal telten,
Dübörgő gépváros zúgó agyam.*

*Szétkujtorognak részeg boldogan
A holdas fények rajta, mintha kertben
Világbogárkák szárnya csókra rebben.
Sötét hitem szent, hömpölygő folyam.*

*S kereng a bolygó, mint fáradt agy este.
Amint kihűl, lehull az éjbe esve,
Mint feledésbe hulló verssorok.*

*Ha bolygók és világok mind kihűlnek,
Igazságot gyűjtve, hűs fényt az űrnek,
Komor bolygóm a legszebben lobog.*

És végül, hogy (4) a tanulmány, amely matematikai-logikai és halmazelméleti apparátussal operál, és ilyen ismereteket követel meg olvasójától, Lotz Jánosnak arról az egész életén végighúzódo törekvéséről tanúskodik, hogy a szigorú logikai elemzést összhangba hozza az esztétikai minőséggel, azaz az igazságot a szépséggel. Ebben a kontextusban nem véletlen a „zenemű” említése sem, hiszen a zenében a nyelvi múltól egyértelműbben – és talán érzékeltetőbben – nyilatkozik meg a diszkrét alkotóelemek (zenei hangok) egymáshoz való időbeli és térbeli viszonya (akkordok és harmóniák).

4. Lotz János egész felnőtt életét hazájától távol élte le, s magyar anyanyelvét így kényszerűségből, de nyelvész voltából következően is kívülről kellett szemlélnie. József Attila szonettkoszorújának elemzése a kutató nyelvész sikeres kísérlete arra, hogy a nyelvre, pontosabban egy bizonyos nyelvi műre új rálátást találjon. Ez az új „kilátó” mesterséges létesítmény, és kívül esik a nyelven, arra azonban alkalmas, hogy megmutassa: a nyelvi művet össze lehet kapcsolni más közegből való, például vizuális „mintákkal”, amit Lotz János merészen „fordításnak” nevez. Most Lotz János művész pendant-járól, Weöres Sándorról kell szólnom. Családi elvárás volt vele szemben, hogy – ha már gazdálkodás helyett költészetre adta a fejét – legalább egyetemi diplomát szerezzen. És előző iskolai éveinek hányattatásai után meglepően gyorsan abszolválja ezt a kötelességet: az eminens Lotz Jánossal szinte egy időben, 1938-ban bölcsészdoktorrá avatják a pécsi egyetemen. Doktori disszertációjának címe: *A vers születése*. Érdekes és jelentőségteljes mozzanat, hogy a művészetet Lotzhoz hasonlóan ő is a tudománnyal korrelációban próbálja meghatározni: „A művészet az emberi pszichének és az életnek bármelyik régiójáról tanúskodik, akár a tudomány; de beszámolója más természetű: a tudós az eredmény valóságáért, a művészet az eredmény szép-

ségéért felelős.” (Weöres I. 1986: 223). Egy későbbi, Domokos Mátyás készítette interjúban már nem is tesz különbséget tudós és művész között, amikor azt mondja magáról, hogy ő: kutató. Most egy Lotzéhoz hasonló, különleges kísérletét mutatom be. Alkotásának címe és alcíme egyaránt figyelmet érdemel.

Barbár dal
(Képzelt eredeti és képzelt fordítás)
(1944)

*Dzsá gulbe rár kicsere
áj ni musztasz emo
áj ni mankütvantsz emo
adde ni maruva bato! jaman!*

*Szél völgye farkas fészke
mért nem őriztél engem
mért nem segítettél engem
most nem nyomna kő! ajaj!*

*ole dzsuro nanni he
ole csilambo ábábi he
ole bugle iningi he
lünlel daji he! jaman!*

*könnyemmel mosdattalak
hajammal törölgettelek
véremmel itattalak
mindig szerettelek! ajaj!*

*vá pudd shukomo ikede
vá jimla gulmo buglavi ele
vá leli gulmo ni dede
vá odda dzsárumo he! jaman!*

*földed tüskét teremjen
tehened véres tejet adjon
asszonyod fiat ne adjon
édesapád eltemessen! ajaj!*

(Weöres 1986 I.: 578)

Láttuk Lotz Jánosnál, hogy a szonettkoszorú poétikai alakzata megfelelő szabályok alkalmazásával kétfelől is leírható: úgy is, hogy az alapszonettekől kiindulva jutunk el a mesterszonettig, és úgy is, hogy a mesterszonettből visszafelé indulva jutunk el az alapszonettekig. Továbbá láttuk azt is, hogy a nyelvi-poétikai összetevőknek alkalmasint megfeleltethetők más közezből való motívumok, s az ezekbe való „átfordítás” esztétikailag is értékelhető mintázatot ad ki. Weöres Sándor előttünk álló ikeralkotása – játék, aminek, mint minden játéknak, szigorú szabályai vannak. (A játék nem idegen a művészettől, sőt a tudománytól sem. Ki tudná például megmondani, hogy a sakkjáték művészet-e vagy tudomány? S mivel eldönthetetlen, ezért sorolják be a sportok közé.) Ezek a szabályok a szavak e két „halmaza” közti megfeleléseket határozzák meg. A „játék” abban áll, hogy a költő azt mondja, hogy a képzelt eredeti az elsőség, s a képzelt fordítás csak szekunder alakzat, holott a valóság éppen fordítva igaz: ő a magyar „fordításból” állította elő a képzelt „eredetit”, s állíthatnánk elő ebből mi is, ha volna rá időnk, ennek az „eredetinek” a nyelvtanát. Csak jelzem, hogy ilyen nyelvtani vázlatot magam is készítettem, egy meglehetősen részletekbe menő „grammatikácskát”, amiből be is mutatok itt néhány mintát a fordítást lehetővé tevő két nyelv közti „izomorfizmust” demonstrálandó:

Szótár

<i>áj</i>	' mért'
<i>ni</i>	'nem; ne'
<i>musz-ta-sz</i>	'őriz-té-l'
<i>mankütvan-ta-sz</i>	'segít-ett-él'
<i>emo</i>	'engem'

<i>ole</i>	prepozíció '-val,-vel'
<i>dzsuro</i>	'könny'

<i>csilambo</i>	'haj'
<i>bugle</i>	'vér'
<i>he</i>	'téged' és így tovább

Szintakszis

(i) <i>ni musztasz</i>	'nem őriztél' vs. <i>gulmo ni</i> 'ne adjon'
A <i>ni</i> ige előtt tagadószó,	ige után tiltószó.
(ii) <i>Dzsá gulbe rár kicsere</i>	'Szél völgye farkas fészke'

Nem dönthető el egyértelműen, mert a versben nincs más birtokos szerkezet, amivel ezek összevethetők lehetnének, hogy a birtokos szerkezet a magyarhoz hasonló sorrendű-e (birtokos-birtok), azaz a szótárban *dzsá* 'szél', *rár* 'farkas', *gulb-e* 'völgy-e', *kicsere-e* 'fészke-e' kell, hogy szerepeljen, avagy latinus jellegű (birtok-birtokos), s akkor a szótár így alakul: *gulb[a]* 'szél', *kicsere[a]* 'farkas', *dzsá* 'völgy', *rár* 'fészke'. Megjegyzés: első esetben *gulb-e* és *kicsere-e* utolsó morfémája egyes szám harmadik személyű birtokos személyjel, mint a magyarban 'völgy-e', 'fészke-e', második esetben pedig a birtokos eset (genitívusz) -e ragja, s ilyenkor (latin tanulmányaim „beszűrődéseként”) -a töveket föltételezek: ?*gulba*? 'szél', ?*kicsere*? 'farkas' alanyesetben (nominatívuszban). Ez a kétértelműség illik a költészet lényegéhez, mivel, egy bizonyos fölfogás szerint, a kétértelműség a költészet lényegéhez tartozik, s ettől különbözteti meg magát a tudomány azzal, hogy ideálisan a szavak, terminusok egyértelműségére törekszik. A fenti dilemma rámutat arra is, hogy szótár és szintakszis nincsen egymástól vízhatlan fallal elválasztva, hanem hatnak egymásra, korrelációban állnak egymással.

Amiből most mutatványt láthattunk, annak egészét, a „barbár nyelv” grammatikáját – háttér munkaként – Weöres Sándornak meg kellett konstruálnia, hogy ezt a fantasztikus ikerkompozíciót létrehozassa. Ez nem non-sense költészet, nem blöddli, nem halandza, hiszen láttuk, hogy minden egyes elemének, (morfémájának) jelentése van, mert magyar párjával való izomorfizmusából következően jelentést tulajdonítunk neki, amit azért tehetünk meg, mert építőanyagát, ezt a „barbár nyelvet” alkotója jól megcsinálta. Ez pedig *ποίησις* 'költészet', mégpedig a szó eredeti, görög jelentésében, a *ποιέω* ige ugyanis, amiből a poézis és a poéta szavak származnak, azt jelenti 'csinál, készít'.

5. A költészet tehát mesterség, ami láthattuk, nem nélkülözheti olykor a tudomány eszköztárát sem. A műalkotás megközelíthető a tudomány felől, ahogy Lotz János tanulmánya példázza, és megközelíthető a művészet felől, ahogy Weöres Sándornál láttuk. Ők igazi mesterek voltak: jól csinálták, amit csináltak, ettől lett művészetük igaz és tudományuk szép.

Irodalom

Kontra György: *Karácsony Sándor, a nagyhírű professzor*. 2. kiadás. Karácsony Sándor Művelődési Társaság – Gondolat, Földes – Budapest, 2009

Kosztolányi Dezső: *Levelek – Naplók*. Osiris Kiadó, Budapest, 1998

Lotz János: *The structure of the Sonetti a corona of Attila József*. Acta Universitatis Stockholmiensis – Studia Hungarica Stockholmiensia I. Stockholm, 1965. Magyarul: *József Attila szonettkoszorújának szerkezete*. In: Lotz János: *Szonettkoszorú a nyelvről*. Válogatta és szerkesztette – Lotz János közreműködésével – Szépe György. Gondolat, Budapest, 1976: 258–272.

Weöres Sándor: *Egybegyűjtött írások I–III*. Magvető, Budapest, 1986